

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของการศึกษา

การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดของประเทศไทย ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาและเจริญก้าวหน้าไปมาก มีการนำเอาเทคนิคและวิทยาการสมัยใหม่มาช่วยในการเร่งเพิ่มผลผลิต เพื่อให้ทันกับการพัฒนาประเทศ และเป็นการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของชาวประมง การเลี้ยงปลาน้ำจืดในปัจจุบันแบ่งการเลี้ยงออกเป็น การเลี้ยงปลาในบ่อ (Pond Culture) การเลี้ยงปลาในนาข้าว (Paddy Field Culture) การเลี้ยงปลาในร่องสวน (Ditch Culture) และการเลี้ยงปลาในกระชัง (Cage Culture) ในบรรดาวิธีการเลี้ยงปลาคังกล่าวข้างต้น การเลี้ยงปลาในกระชังกำลังเป็นที่นิยมที่แพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากลงทุนเลี้ยงปลาได้จำนวนมากโดยไม่ต้องเปลี่ยนน้ำ ประหยัดค่าใช้จ่ายและค่าแรงงาน อีกทั้งยังจับปลาขายได้ง่ายกว่าเมื่อเทียบกับการเลี้ยงในบ่อ สำหรับการเลี้ยงปลาในนาข้าวและร่องสวนนั้น ปกติเลี้ยงเพื่อใช้เนื้อที่ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์เต็มที่ ดังนั้น ผลผลิตที่ได้จึงเป็นผลพลอยได้นอกจากการเพาะปลูกข้าวหรือทำสวน

ปลานู เป็นปลาน้ำจืดและเป็นปลาเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่มีรสชาติทางอาหารดี และมีคุณค่าทางอาหารสูง เป็นที่นิยมกันมากในหลากหลายประเทศ เช่น ญี่ปุ่น ฮองกง สิงคโปร์ และมาเลเซีย แต่สำหรับประเทศไทยไม่นิยมรับประทานปลานู เนื่องจากตำนานเรื่องปลานูทองทำให้มีการยกย่องปลานูว่าเป็นปลาแม่ ดังนั้น ปลานูจึงถูกจำหน่ายไปต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ราคาปลานูสูงมาก คือ ประมาณกิโลกรัมละ 170-200 บาท และมีผลให้ผู้เลี้ยงได้รับผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานูก่อนข้างสูง¹ ในปี 2525

¹ กรมประมง, โครงการพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในประเทศไทย, งานพัฒนาการเลี้ยงปลาในกระชัง, เอกสารเผยแพร่ ฉบับที่ 1/2525 (กรุงเทพมหานคร : งานพัฒนาการเลี้ยงปลาในกระชัง, 2525).

ประเทศไทยส่งปลาบู่มีชีวิตไปจำหน่ายต่างประเทศเป็นมูลค่าถึง 10 ล้านบาทเศษ¹ เป็นที่
คาดว่าความต้องการบริโภคปลาบู่ของตลาดต่างประเทศจะทำให้ปลาบู่สามารถขยายตลาด
ได้กว้างขวางขึ้นอีก และปลาบู่จะมีความสำคัญทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในอนาคต

ปัจจุบันนี้ ผลผลิตปลาบู่ส่วนใหญ่เป็นปลาที่เลี้ยงในกระชังตามลำแม่น้ำนานในเขต
อำเภอชุมแสง อำเภอโกรกพระ อำเภอพยุหะคีรี ของจังหวัดนครสวรรค์ และตามลำแม่น้ำ
เจ้าพระยาบางส่วนในจังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง และจังหวัดพระนคร-
ศรีอยุธยา แม้ว่าจะมีผู้นิยมเลี้ยงปลาบู่เพิ่มขึ้นทุกปีก็ตาม แต่ผู้เลี้ยงก็ยังประสบปัญหาต่างๆ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกี่ยวกับโรคของปลาบู่ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาการ
เลี้ยงปลาบู่ อันอาจทำให้กระทบถึงผลผลิตและมูลค่าสัตว์น้ำที่ได้จากการเลี้ยง โดยส่วนรวม
ได้

เนื่องจากปลาบู่จะมีความสำคัญทาง เศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในอนาคต ผู้เขียนจึงมี
ความสนใจใคร่ที่จะศึกษาเกี่ยวกับต้นทุน รายได้ และผลตอบแทนในการลงทุนเลี้ยงปลาบู่
ปัญหาและอุปสรรคของการลงทุนโดยเจาะจง เฉพาะการเลี้ยงปลาบู่ในกระชัง เนื่องจาก
เป็นวิธีที่ได้รับความนิยมสูง ได้ผลผลิตค่อนข้างสูงกว่าวิธีการเลี้ยงแบบอื่น ทำให้ผลตอบแทน
สูง ผลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาบู่ ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้
กำลังจะตัดสินใจลงทุนเลี้ยงปลาบู่ ในการนำข้อมูลนี้ไปใช้ประกอบในการพิจารณา ตัดสินใจ
และพัฒนาการเลี้ยงให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อเพิ่มผลผลิตและพัฒนาให้เป็นอาชีพที่มั่นคง
แก่เกษตรกรไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้เขียนได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ทราบถึงประวัติ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของการเลี้ยงปลาบู่
ในกระชัง

¹ กรมศุลกากร, "สถิติการส่งปลาบู่ออกนอก ปี 2525," (กรุงเทพมหานคร : กรมศุลกากร, 2525).

2. เพื่อให้ทราบถึงต้นทุน รายได้ และผลตอบแทนจากการลงทุนเลี้ยงปลาในกระชัง

3. เพื่อให้ทราบถึงสภาพ ปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ของการเลี้ยงปลา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ แนวทางการแก้ไขปัญหา และอุปสรรคเหล่านั้น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. ประเภทของกระชังแบ่งเป็น 4 ประเภท
 - 1.1 กระชังที่สร้างด้วยโครงไม้เนื้อแข็ง หรือไม้ยาง
 - 1.2 กระชังไม้เนื้ออ่อน
 - 1.3 กระชังไม้ไผ่ แต่โครงกระชังทำด้วยไม้
 - 1.4 กระชังทำด้วยไม้ไผ่ล้วน ๆ

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะได้ทำการวิจัยเฉพาะการเลี้ยงปลาในกระชังไม้เนื้อแข็งของเกษตรกรในจังหวัดนครสวรรค์ เปรียบเทียบกับการเลี้ยงปลาของนักวิชาการของงานพัฒนาการเลี้ยงปลาในกระชัง โครงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเภทกระชังที่ได้รับความนิยมสูง

2. สถานที่หรือแหล่งที่ทำการวิจัย

แหล่งที่ทำการวิจัย คือ เขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ และอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ทั้งนี้ เพราะจังหวัดนครสวรรค์เป็นแหล่งที่มีการเริ่มเลี้ยงปลาในกระชังแห่งแรกในประเทศไทย และมีสถิติจำนวนผู้เลี้ยงปลามากกว่าที่อื่น ๆ

ประเภทของข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์ประมวลความคิดเห็นจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในวงการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่กรมประมง

เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในเขตกอำเภอเมืองนครสวรรค์ และอำเภอชุมแสง และผู้ส่งออก โดยวิธีเลือกหน่วยตัวอย่างแบบ Purposive Sampling.

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษาค้นคว้าจาก เอกสาร (Documentary Research) เอกสารที่ศึกษาได้มาจากห้องสมุดต่าง ๆ ทั้งของ ทางราชการและของเอกชน เช่น ห้องสมุดของสถาบันประมงน้ำจืด ห้องสมุดกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ห้องสมุดองค์การอาหารและเกษตรแห่งประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations) และห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิธีการทำวิจัย

ขั้นตอนการทำวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งได้แก่ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น
2. จากการสัมภาษณ์บุคคลในหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้
 - 2.1 เกษตรกรผู้เลี้ยงปลา
 - 2.2 ประมงจังหวัดและประมงอำเภอในเขตการวิจัย
 - 2.3 เศรษฐกรของกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - 2.4 แผนกสถิติ และแผนกการตลาดองค์การสะพานปลากรุงเทพฯ
 - 2.5 กองสถิติ กรมศุลกากร
3. การวิจัยสนาม การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ถือว่าเป็นข้อมูลที่สำคัญที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์

การวิจัยสนามกระทำโดยการออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงปลา โดยตรง โดยวิธีการสุ่มตัวอย่าง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้หน่วยตัวอย่างที่

ความร่วมมือและไขข้อมูลที่เชื่อถือได้ โดยขอความร่วมมือจากหัวหน้างานสถิติ
งานเศรษฐกิจกรมประมงและแผนงาน กรมประมง กระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ในการ
ให้คำแนะนำเกี่ยวกับท้องที่ที่ทำการสำรวจ คือ เขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ และอำเภอ
ชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นอำเภอที่มีสถิติจำนวนผู้เลี้ยงปลาเป็นอันดับ 1
และ 2 ตามลำดับ ของจังหวัดนครสวรรค์ จำนวนตัวอย่างที่เลือกสำรวจแบ่งเป็น
กระชังไม้เนื้อแข็ง จำนวน 20 กระชัง และโดยอาศัยความคุ้นเคยกับเกษตรกรในท้องที่
นั้น ข้อมูลที่ได้จึงคิดว่าสามารถเชื่อถือได้

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

เมื่อได้ทำการวิจัยตามที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้แล้ว จะทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ
ทั้งข้อมูลที่เป็นตัวเลขและข้อมูลที่ไม่เป็นตัวเลข อันได้แก่ สภาพการลงทุนเลี้ยงปลาใน
กระชัง กรรมวิธีการเลี้ยงปลา จำนวนเงินลงทุน รายได้ ค่าใช้จ่าย สภาพของตลาด
ช่องทางการจัดจำหน่าย การล่าเลี้ยงขนส่ง รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ข้อมูลต่าง ๆ
เหล่านี้ จะนำไปใช้เป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ผู้ที่กำลังตัดสินใจจะลงทุนเลี้ยงปลาในกระชัง สามารถศึกษาให้ทราบถึง
รายละเอียด กรรมวิธีการเลี้ยง ปัญหาและอุปสรรค ผลตอบแทนจากเงินลงทุน รายได้และ
ค่าใช้จ่ายว่ามีอะไรบ้าง ได้ผลตอบแทนคุ้มค่าหรือไม่
2. เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาอยู่แล้ว สามารถนำข้อมูลที่ี้ได้จากการวิจัยนี้ ไปใช้
ประกอบการตัดสินใจว่าสมควรจะดำเนินการเลี้ยงปลาต่อไปหรือไม่ มีค่าใช้จ่ายประเภท
ใดสูงมากจนทำให้การลงทุนประสบผลขาดทุน และพัฒนาวิธีการเลี้ยง เสียใหม่ให้ถูกต้องตาม
หลักวิชาการ เพื่อเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น
3. องค์กรของรัฐ เช่น กรมประมง จะทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกษตรกร
ผู้เลี้ยงปลากำลังประสบอยู่ เพื่อนำไปพิจารณาหาแนวทางแก้ไขและให้ความช่วยเหลือแก่
เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาตามความเหมาะสม และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ได้ใช้
ข้อมูลที่ี้ประกอบการตัดสินใจในการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงปลา รวมทั้งองค์กร

อื่น ๆ เช่น องค์การสะพานปลา ซึ่งมีบทบาทในด้านการส่งเสริมการตลาดของสัตว์น้ำ สามารถนำผลการวิจัยไปประกอบการพิจารณา หามาตรการในการช่วยและแก้ไขปัญหของเกษตรกรในคานเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรต่อไป

อุปสรรคของการวิจัย

เนื่องจากในช่วงระยะเวลาที่ผู้ทำวิทยานิพนธ์ออกสำรวจหาข้อมูลเพื่อนำมาวิจัย เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาน้ำจืดกำลังประสบปัญหาเรื่องโรคปลาน้ำจืด โดยไม่ทราบสาเหตุ ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาน้ำจืดกำลังใจในการเลี้ยงไปมาก แต่ละรายเลี้ยงกันเพียง 1 - 6 กระชัง เท่านั้น ซึ่งแต่ก่อนที่เขาเหล่านั้นสามารถเลี้ยงกันได้มากถึง 10 - 14 กระชัง อีกประการหนึ่ง เกษตรกรทำกันเป็นอุตสาหกรรมภายในครอบครัวหรือเป็นงานอดิเรก ไม่ได้ทำเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ แรงงานส่วนใหญ่ก็ใช้คนภายในครอบครัว ข้อมูลตัวเลขต่าง ๆ ไม่มีการบันทึกไว้ ไม่มีการทำบัญชีรายรับและค่าใช้จ่าย ฉะนั้นข้อมูลต่าง ๆ ที่นำมาวิเคราะห์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงเป็นข้อมูลที่ได้จากการประเมินจากตัวเลขที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาน้ำจืดโดยตรง ประกอบกับตัวเลขที่ได้จากการศึกษาของงานพัฒนาการเลี้ยงปลาในกระชัง โครงการพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในประเทศไทย